

L'onomàstica i el despoblament a les comarques de la Diòcesi de Tortosa (II)

Tenim noms de lloc que ens han arribat de molts segles passats, com *Irto, Ebro, Caro, Pàndols o Tormo* que, de ben segur són protohistòrics. El meu poble en temps dels ibers, i que potser s'arrossegava de civilitzacions molt anteriors, es coneixia per *Gant-Zetsar*. Amb l'entrada dels romans es canvià per *Georgium* i des de fa més de mil anys se'n diu *Gandesa*. Els romans ens donaren la seva llengua, que adaptaren els nous repobladors arribats del centre d'Europa, els gots i visigots, i en canvi reposaren el nom antic, *Gant-Zetsar*, adaptant-lo a la pronúncia actual; *Gandesa*. Això és història. En tenim altres exemples, com la partida de terra del nostre terme municipal, la Cendrosa, que ens explica com els romans, dos segles aC, cremaren els habitatges dels ilerconvons que vivien davall dels castell del Coll del Moro, per les cendres que s'hi trobaren en temps posteriors, i per això li donaren aquest nom. Però tenim altres topònims, com *Calar* (castell), *Guardiola* (riu), *Domenge* (proprietat dominical o del senyor), *Vicaria* (proprietat del Vicari), *Pla d'en Senyor* (proprietat del comanador), *Plana Carnissera* (on hi hagueren morts d'una batalla), *Pedrera* (on s'extreia la pedra), *Codonyols o Perdigons* (on la terra està barrejada amb pedra rodona de riu), *Coll de les Forques* (on s'enforcaven els reus), *la Creu de la Saboga* (on un ve-

nedor de peix, perdut, va retrobar el camí una nit d'una gran nevada) o *Algars* (coves). Són noms que expliquen detalls històrics dels passats.

Igualment, topònims com cognoms van canviant amb el pas dels temps. Els topònims, perquè en canvien els propietaris i la gent en diuen el nom de l'actual; desapareix el nom de *Serra de Valls*, l'antic propietari, i apareix el de la *Serra d'Elkes*, l'actual. No és el mateix amb el nom de les grans parts de terra dels nostres termes. I el motiu és que eren grans propietats, moltes de les quals tenen els noms que se'ls donaren al moment que els Templers les lliuraren repartint els termes municipals, amb les faneques que corresponien, estipulades a les Cartes de Poblament. En següents generacions s'anaren fraccionant entre germans, o per vendes a tercers, o per herències. En aquell moment, a les escriptures i als censals hi apareixia el nom de la partida, que és la pròpia de

la zona i el nom del comprador advertint que aquella finca està situada a la partida concreta, i delimita pels quatre costats amb els noms dels corresponents veïns. Queden grans parts, com l'esmentada anteriorment de la Cendrosa, o altres, com Coma d'En Bonet, Corral d'en Claret, Coll de Batea, Piló d'en Borràs o Coma d'en Pou. I així resta el nom del propietari (poques vegades l'anterior i gairebé sempre l'actual) emmarcat dins la gran partida que preval de ségels amb el nom inicial.

A la nostra diòcesi en tenim un de ben singular, de nom, conegut més enllà de les nostres fronteres i que a més ens identifica i ens remarca la personalitat. Es tracta del riu *Ebro*. *Ebro* és el nom que apareix a tots els documents dels segles passats, i així ho tinc documentat fins a darreries del segle XIX. Personalment crec que s'hauria de mantenir *Ebro* i, encara avui, parlant amb la gent del territori,

la gran majoria en diuen *Ebro*. No és el mateix enraonant amb la gent jove que han estudiat o amb els catalanitzats, ja grans, que han desviat el nom original que sempre havien sentit a les seves cases i ara l'han rebatejat amb *Ebre*. Carreres Candi, en el seu llibre sobre les canalitzacions del riu, en diu *Ebre*, a principis del segle passat. L'Institut d'Estudis Catalans el dona per bo i ara ja en diem, els polítics, els professors, els estudiosos i naturalment els alumnes dels instituts, *Ebre*. Els confesso que interiorment en tinc un càrrec de consciència de pronunciar *Ebre*. Però quan escric articles o llibres ja no m'atreveixo a dir-ne *Ebro*, que és com s'hauria de continuar coneixent i escrivint. Trobaran articles meus, però, dels que publico en diferents periòdics cada setmana, que hi ha cops que escric *Ebre*, però advertint que s'hauria d'escriure *Ebro*, com a topònim correcte. Així ho vaig advertir al meu llibre, *Vocabulari de la*

Anton Monner
cronista de Gandesa

Terra Alta, amb proves documentals i, com a membre de la Junta directiva de l'Omnium, n'he fet esment i accions. El meu propòsit mai ha reeixit i ja ha quedat institucionalitzat com a *Ebre*. És com picar sobre l'acer; el canvi ja s'ha produït i tothom el dona per bo!

Ebro és una paraula que algú va interpretar com a castellana. Un cas semblant és *Tormo, Irto o Caro*. *Ebro* per *Ebre* no sona malament i algú va creure, sense saber-ho i sense haver consultat arxius, que en altres temps s'havia castellanitzat; i vet aquí el canvi. *Tormo, Irto o Caro* no hauria caigut bé dir-ne *Torme, Irte o Care*. Vet aquí la diferència. Els quatre topònims esmentats suposo que tenen més de tres mil anys d'existència i ja podien ser usats, a bon segur, abans dels ilerconvons. Hem canviat l'*Ebro*, l'hem catalanitzat i, segons el meu criteri, l'hem espiffiat; però queda i quedarà *Ebre*, suposo, per sempre més.

